

8. Lønns- og konsumprisutviklingen

8.1. Lønnsutviklingen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 5,6 prosent i 2007, mot 4,9 prosent i 2006. Veksten i 2006 er blitt oppjustert med 0,6 prosentpoeng fra forrige publisering i desember 2007, se boks 8.3 for nærmere omtale av revisjonen. Både i 2006 og 2007 var det en oppgang i omfanget av betalt overtidsarbeid. Økningen bidro til å heve veksten i lønn per normalårsverk med 0,2 prosentpoeng i 2006 og med 0,1 prosentpoeng i 2007. Endringer i langtidssykefraværet bidro til å øke lønnsveksten i 2007 med 0,1 prosentpoeng, og til å redusere veksten i 2006 med 0,1 prosentpoeng (se boks 8.2 om lønn og sykefravær).

Næringsvise tall viser at lønnsveksten var sterkere i 2007 enn i 2006 i nær sagt alle sektorer. Lønnsveksten varierte betydelig mellom næringene (inklusive næringer i offentlig sektor) i 2007, men variasjonen var ikke like stor som i 2006. I 2007 – som i 2006 – var lønnsveksten spesielt sterk innen utvinning av råolje og naturgass, med en vekst i lønn per normalårsverk på 7,1 prosent. Dette må ses i sammenheng med en sterk økning i utbetalt bonus sammenlignet med 2006. Lønnsveksten var i 2007 også sterk innen bygge- og anleggsnæringen, med en vekst i lønn per normalårsverk på 6,3 prosent. Om lag 0,3 prosentpoeng av lønnsveksten i denne næringen kan tilskrives økning i antallet betalte overtidstimer per normalårsverk. Lønnsveksten i varehandelen var 6,1 prosent, mens lønnsveksten innenfor finansiell tjenesteyting var 6,0 prosent.

Veksten i lønn per normalårsverk i industrien var i 2007 5,5 prosent, mot en vekst på 4,8 prosent i 2006. Det var en klar økning i betalt overtid i flere næringer innenfor industrien. Veksten i overtid var særlig stor innenfor verkstedsindustrien og bygging av skip og oljeplattformer. Økningen i betalte overtidstimer bidro til å trekke opp lønnsveksten i industrien med 0,5 prosentpoeng i 2007.

Ifølge de foreløpige nasjonalregnskapstallene økte lønn per normalårsverk i offentlig forvaltning med 4,9 prosent i 2007. Lønnsveksten i statsforvaltningen var 5,1 prosent, mens veksten i kommuneforvaltningen var 4,8 prosent.

Den gjennomsnittlige reallønnsveksten kom i fjor opp i hele 4,9 prosent regnet per normalårsverk og deflater med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner. Dette er 2,2 prosentpoeng høyere enn i 2006. Den kraftige reallønnsveksten i 2007, og oppgangen i veksten fra 2006, må ses i sammenheng med prisutviklingen på elektrisitet levert til husholdningene. Fra 2005 til 2006 økte elektrisitetsprisene kraftig, og bidro til å trekke opp veksten i prisindeksen på konsumet (deflatoren) med 0,8 prosentpoeng, mens det motsatte var tilfelle for 2007.

Tabell 8.1. Lønnsvekst. Prosentvis vekst fra året før

	2005	2006	2007
Lønn per normalårsverk			
I alt	3,8	4,9	5,6
Olje og utenriks sjøfart	3,9	6,2	6,4
Fastlands-Norge	3,8	4,8	5,6
Industri og bergverksdrift	4,2	4,8	5,6
Annen vareproduksjon	4,6	4,9	6,3
Primærnæringer	4,0	4,9	5,3
Elektrisitetsforsyning	6,1	3,0	5,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,4	5,0	6,3
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	3,6	5,2	5,7
Varehandel	3,5	5,1	6,1
Samferdsel	3,5	6,1	5,9
Annen tjenesteyting	3,6	4,9	5,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	3,7	4,0	4,9
Statsforvaltningen ¹	3,8	4,1	5,1
Sivil forvaltning	3,3	3,8	5,0
Forsvaret ¹	5,9	5,7	5,7
Kommuneforvaltningen	3,5	4,0	4,8
Lønn per timeverk			
I alt	3,8	5,7	5,4
Olje og utenriks sjøfart	5,9	7,0	6,3
Fastlands-Norge	3,7	5,6	5,3
Industri og bergverksdrift	3,7	5,0	4,9
Annen vareproduksjon	4,7	5,8	5,8
Primærnæringer	4,4	5,2	5,3
Elektrisitetsforsyning	6,4	4,1	5,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,5	5,9	5,7
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	3,6	6,2	5,6
Varehandel	3,8	6,0	5,9
Samferdsel	3,1	7,1	5,5
Annen tjenesteyting	3,6	5,8	5,4
Offentlig forvaltningsvirksomhet	3,6	5,0	4,9
Statsforvaltningen ¹	3,8	5,3	5,1
Sivil forvaltning	3,2	5,0	5,1
Forsvaret ¹	5,7	6,4	5,7
Kommuneforvaltningen	3,5	4,8	4,7
Lønnskostnad per timeverk			
I alt	4,2	6,0	5,4
Olje og utenriks sjøfart	6,5	7,1	6,4
Fastlands-Norge	4,1	5,9	5,4
Industri og bergverksdrift	4,8	5,6	4,7
Annen vareproduksjon	5,1	6,4	5,6
Primærnæringer	4,5	5,2	5,3
Elektrisitetsforsyning	9,4	4,0	5,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,6	6,7	5,5
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	3,8	6,5	5,5
Varehandel	3,7	6,8	5,7
Samferdsel	3,1	7,3	5,5
Annen tjenesteyting	4,0	6,0	5,3
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,1	5,0	5,6
Statsforvaltningen ^{1,2}	4,6	6,1	7,6
Sivil forvaltning ²	4,1	5,8	7,8
Forsvaret ¹	6,7	7,8	5,7
Kommuneforvaltningen	3,7	4,2	4,1

¹ Nedgang i antall rekutter i forsvaret med lavt lønnsnivå fra 2004 til 2005 har bidratt til å redusere lønnsveksten i statsforvaltningen i 2005. Lønnskostnad per timeverk i forsvaret i årene 2005 og 2006 er også påvirket av endringer i utgiftene knyttet til nedbemanningen. ² Den sterke veksten i lønnskostnad per timeverk i sivil statlig forvaltning i 2007 skyldes sterk vekst i pensjonskostnadene i de statlige sykehusforetakene dette året.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 8.1. **Noen lønnsbegreper**

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn og antall normalårsverk for lønnstakere, der lønn er definert som kontantlønn inkludert overtidsgodtgjørelse og feriepenger, naturallønn, samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver. Etter dagens regelverk omfatter arbeidsgiverperioden i sykelønnsordningen de første 16 dagene av et sykefraværsløp. Antall normalårsverk for lønnstakere er definert som summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber regnet som andeler av heltidsjobber blant personer som har lønn som viktigste arbeidsinntektskilde. Lønn per normalårsverk publiseres som årstall og kvartalstall.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert over) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk, inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie er fratrukket. Lønn per utførte timeverk publiseres som årstall.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. Lønnskostnader per utførte timeverk publiseres som årstall.

Reallønn: Er et uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser og finnes ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks (f.eks. nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, eller konsumprisindeksen).

Boks 8.2. **Lønn og sykefravær**

I 2007 var det en mindre nedgang i langtidssykefraværet, etter en svak oppgang i 2006 og en klar nedgang i 2005 og 2004. Endringene har medført forskyvninger i fordelingen mellom lønnsinntekter og trygd, slik disse beregnes i nasjonalregnskapet, der sykepenger som mottas etter arbeidsgiverperiodens utløp, det vil si etter 16 dager, regnes som trygd og ikke som lønn. Dette har igjen påvirket veksten i lønn per normalårsverk, ettersom antall normalårsverk er uavhengig av sykefraværet. Lønn per utførte timeverk blir derimot i liten grad påvirket av endringer i langtidssykefraværet, siden lønnsinntektene og antall utførte timeverk endres om lag proporsjonalt med endringer i langtidssykefraværet. Den moderate nedgangen i langtidssykefraværet i 2007 bidro til å øke veksten i lønn per normalårsverk med 0,1 prosentpoeng dette året. Oppgangen i sykefraværet i 2006 og nedgangen i 2005 bidro tilsvarende til å redusere veksten i lønn per normalårsverk med 0,1 prosentpoeng i 2006 og til å øke veksten med 0,3 prosentpoeng i 2005.

Tabell 8.2. **Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng**

	2005	2006	2007
Lønn per utførte timeverk	3,8	5,7	5,4
Lønn per normalårsverk	3,8	4,9	5,6
Differanse	0,0	0,8	-0,2
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Antall normale virkedager	0,4	0,8	0,0
Sykefravær mv.	-0,4	0,2	-0,1
Overtid	0,0	-0,2	-0,1
Lønnskostnader per utførte timeverk	4,2	6,0	5,4
Lønn per utførte timeverk	3,8	5,7	5,4
Differanse	0,4	0,3	0,0
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Pensjonskostnader ¹	0,3	0,2	0,2
Arbeidsgiveravgift	0,1	0,1	-0,2

¹ Omfatter også utgifter knyttet til nedbemanninger i virksomheter (sluttpakker) som er del av kollektive avtaler. Omfatter fra 2006 også Obligatorisk tjenestepensjon.

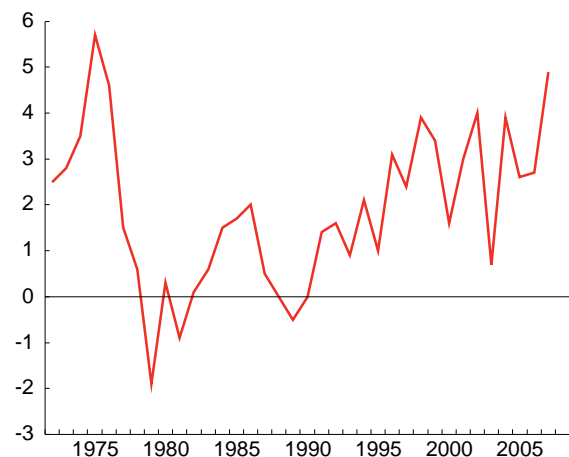
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.3. **Foreløpig beregnet årslønn, heltidsansatte 2007 og årslønnsvekst fra 2005 etter næringshovedområde. Prosent og kroner**

	Prosent vekst fra året før			Årslønn
	2005	2006	2007	2007
Olje- og gassutvinning inkl. tjenester	2,3	4,3	7,3	588 300
Industri	3,6	3,9	4,9	373 900
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,8	3,5	5,8	364 400
Varehandel	3,7	3,4	5,9	382 300
Finanstjenester	8,1	7,3	5,9	520 700
Forretningsmessig tjenesteyting	2,5	3,1	5,0	446 300

Kilde: Lønnsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

Figur 8.1. **Reallønnsvekst per normalårsverk. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 8.3. Revidert lønnsvekst for 2006

Lønnsveksten for 2006, målt ved vekst i lønn per normalårsverk, er revidert siden forrige publisering i november 2007. Publiseringen i november viste en vekst på 4,3 prosent for 2006. Denne er nå revidert opp til 4,9 prosent. Bakgrunnen for oppjusteringen er at Statistisk sentralbyrå har innarbeidet lønnsdata som er bedre tilpasset nasjonalregnskapet. Grunnlagsmaterialet for de nye beregningene omfatter data for både hel- og deltidsansatte, i tillegg til at lønnsbegrepet omfatter naturallønn i tillegg til kontantlønn. Naturallønn er definert som fordeler ved arbeidsforholdet som ikke kommer til uttrykk ved kontantutbetalinger; det omfatter blant annet gratis mobiltelefon, låneopptak til redusert rente mv. Det innarbeidede materialet viser sterkere vekst for naturallønn enn for kontantlønn. En reduksjon i andelen deltidsansatte, samt sterkere oppgang i overtidsbruken enn tidligere lagt til grunn, bidro også til at lønnsveksten basert på det nye materialet er større enn rapportert ved forrige publisering.

Lønn per utførte timeverk økte i 2007 med 5,4 prosent i gjennomsnitt over alle næringer. Veksten i lønn per utførte timeverk var dermed 0,2 prosentpoeng lavere enn veksten i lønn per normalårsverk. Forskjellen skyldes økning i overtid og nedgang i sykefraværet fra 2006 til 2007.

Veksten i lønnskostnader per utførte timeverk var 5,4 prosent i 2007, det samme som veksten i lønn per utførte timeverk. Økte pensjonskostnader, særlig i statsforvaltningen, bidro isolert sett til å øke veksten i lønnskostnader sammenlignet med lønnsutgifter. På den annen side var veksten i beregnet arbeidsgiveravgift svakere enn veksten i lønnsutgiftene.

8.2. Konsumprisutviklingen

Som årgjennomsnitt steg konsumprisindeksen (KPI) med 0,8 prosent fra 2006 til 2007. Med unntak av 2004, da årsveksten kun var 0,4 prosent, må vi tilbake til 1960 for å finne tilsvarende lav årsvekst. Den underliggende prisveksten målt ved KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var 1,4 prosent i 2007, og lå dermed under Norges Banks inflasjonsmål på 2,5 prosent prisvekst.

KPI-JAE har vist en svak tiltakende vekst gjennom snart halvannet år. I januar 2008 var den kommet opp i 1,9 prosent etter å ha vært nede i 0,4 prosent i august 2006. Høy lønnsvekst, stor aktivitet i byggebransjen, samt økte råvarepriser på verdensmarkedet er noen av faktorene bak den tiltakende prisveksten. Økt import og konkurranse fra lavkostland i Asia, samt styrket krone, har derimot virket prisdempende.

Prisene knyttet til vedlikehold av bolig steg med 6,2 prosent fra 2006 til 2007. Dette er en markant høyere prisvekst enn året før. Prisoppgangen i 2007 må ses i sammenheng med det høye aktivitetsnivået i byggebransjen. I tillegg til høy lønnsvekst, har det også vært knapphet på byggevarer i 2007. I følge Statistisk sentralbyrås byggekostnadsindeks økte byggekostnadene

for boliger totalt med 7,4 prosent i 2007, den høyeste årsveksten siden 1988. I KPI viste prisene både på produkter og tjenester knyttet til vedlikehold av bolig en markant oppgang i 2007. Betalt husleie, som viser utviklingen i faktiske leier for leietakere, og beregnet husleie, som er et anslag på hvordan husleieutviklingen for andels- og selveierne ville ha vært dersom boligen var leiet, steg med henholdsvis 2,0 og 1,5 prosent i 2007 sett under ett. Husleiene viste noe tiltakende vekst i siste kvartal.

Gruppen drift og vedlikehold av transportmidler viste også en markert prisoppgang fra 2006 til 2007. Det var særlig arbeidsintensive tjenester, hvor lønn er en viktig faktor, som bidro til dette.

Det ble registrert økte matvarepriser i 2007, noe som delvis kan tilskrives endringen i merverdiavgiften på 1,0 prosentpoeng fra og med 1. januar 2007, samt høyere råvarepriser. Det var særlig prisene på meieri-produkter, mel og kornprodukter, samt kjøttvarer som bidro til oppgangen i matvareprisene. Prisene på frukt sett under ett viste en nedgang, mens grønnsaksprisene gikk opp fra 2006 til 2007. Samlet sett steg matvareprisene med 2,5 prosent i 2007.

Gjennom flere år har prisene på en rekke tjenester hatt en vekst over gjennomsnittet. Foruten tjenester knyttet til vedlikehold av bolig og drift av bil, var det særlig tjenester knyttet til kultur, sport og fritid, samt overnatting som hadde prisoppgang i 2007. Hotellovernatting, sports- og fritidstjenester, samt kulturelle tjenester ble registrert med prisøkninger på rundt 5 til 8 prosent. Prisene på restauranttjenester steg med i overkant av 3 prosent. Selv om trenden viser prisoppgang på tjenester, finnes det også eksempler på tjenester som bidrar til å dempe prisveksten i 2007. Teletjenester har siden 1990-tallet hatt fallende priser. Denne trenden fortsatte fra 2006 til 2007, da prisen falt med 5,6 prosent. Egenbetaling i barnehager har også vist en markant nedgang i de siste årene, som følge av innføring av maksimalsats. I 2007 ble det imidlertid, for første gang siden 2001, registrert økt foreldrebetaling i kommunale og private barnehager samlet sett.

Konsumprisene gruppert etter leverende sektor, viser at importerte varer samlet sett hadde et prisfall på 0,8 prosent gjennom 2007. Importvarer som de siste årene særlig har bidratt til å dempe KPI-veksten er klær og audiovisuelt utstyr. Økt import og konkurranse fra lavkostland i Asia, samt generell teknologisk fremgang er viktige faktorer som kan forklare prisfallet for disse varegruppene. Gjennom 2007 ble den importveide kronkursen styrket, noe som isolert sett også bidro til billigere importvarer. Prisene på klær og sko var i gjennomsnitt 5,1 prosent lavere i 2007 enn i 2006. Denne prisnedgangen var noe større enn fra 2005 til 2006. Prisutviklingen på ulike typer audiovisuelt utstyr bidro også til å dempe årsveksten i KPI fra 2006 til 2007, med et prisfall på 6,5 prosent.

Tabell 8.4. **Konsumprisindeksen. Vekt, års- og 12-måneders- endring i prosent**

	Vekt*	2006	2007	Januar 2008
Totalindeks	1 000,0	2,3	0,8	3,7
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	113,8	1,5	2,6	2,6
Alkoholrikker og tobakk	28,0	1,9	1,5	2,8
Klær og skotøy	58,4	-3,5	-5,1	-2,8
Bolig, lys og brensel	280,7	6,1	-0,9	8,0
Møbler og husholdningsartikler mv.	63,4	-1,5	1,9	2,3
Helsepleie	29,1	3,5	2,5	3,5
Transport	180,0	3,3	1,9	3,6
Post- og teletjenester	25,4	1,3	-2,0	-6,8
Kultur og fritid	121,9	0,5	0,9	0,4
Utdanning	3,2	2,2	2,0	1,4
Hotell- og restauranttjenester	35,2	3,2	4,3	6,4
Andre varer og tjenester	60,9	-1,0	2,0	2,5
KPI-JE 1)	..	1,0	1,6	1,9
KPI-JA 2)	..	2,0	0,5	3,7
KPI-JAE 3)	..	0,8	1,4	1,9
KPI uten elektrisitet	..	1,3	1,7	2,4

* Gjeldene fra august 2007 til juli 2008. Tall i promille.

¹ KPI-JE: konsumprisindeks uten energivarer

² KPI-JA: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer

³ KPI-JAE: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer og uten energivarer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.5. **KPI-JAE etter leveringssektor. Vekt, års- og 12-månedersendring i prosent**

	Vekt*	2006	2007	Januar 2008
Totalindeks	1 000	0,8	1,4	1,9
Jordbruksvarer	61,9	-0,3	2,4	3,2
Fiskevarer	7,2	-1,7	0,6	7,5
Andre norskproduserte konsumvarer	175,2	0,5	3,1	4,5
Importerte konsumvarer	312,3	-0,5	-0,9	-0,3
Husleie, ink. fritidsbolig	197,6	2,2	1,7	1,7
Andre tjenester	245,8	1,6	2,6	2,7
Andre tjenester med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	70,4	4,8	4,8	5,7
Andre tjenester, også med andre viktige priskomponenter	175,4	0,4	1,8	1,5

* Gjeldene fra august 2007 til juli 2008. Tall i promille.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Prisutviklingen på elektrisitet var en spesielt viktig faktor bak den lave konsumprisveksten fra 2006 til 2007, og nedgangen i prisene på elektrisitet bidro alene til å redusere den generelle konsumprisveksten med 0,9 prosentpoeng. Elektrisitetsprisene inkludert nettleie hadde et prisfall på 21,5 prosent året sett under ett, som i all hovedsak skyldes utviklingen i kraftprisene. Nettleie viste en svak prisnedgang i 2007. Årsaken til de lave prisene på elektrisitet i 2007 kan tilskrives en mild vinter og mye nedbør i Sør-Norge i sommermånedene.

Boks 8.4. **Harmoniserte konsumprisindekser**

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator som brukes til sammenlikninger av inflasjonen i EØS-området. Indeksen er regulert gjennom lovforordninger som pålegger hvert enkelt land i EØS-området å produsere en månedlig harmonisert konsumprisindeks. På noen punkter skiller HKPI seg fra den offisielle norske konsumprisindeksen (KPI). KPI og HKPI baserer seg i all hovedsak på det samme prismaterialet. I de første årene HKPI ble publisert var det flere produktgrupper som vare utelatt. Fra og med 2000, er det bare selveierens bokostnader som nå er utelatt. Dermed utgjør HKPI om lag 87 prosent av vektgrunnetil KPI. Det faktum at en såpass viktig konsumgruppe er utelatt, medfører at forbruksandelene for de resterende varene og tjenestene i HKPI er noe høyere enn i KPI. Elektrisitet har for eksempel en vekt på 4,8 prosent i HKPI - mot 3,8 prosent i KPI. Forsikringstjenester behandles også ulikt i de to indeksene. I HKPI er det nettoutgifter til forsikring som benyttes i vektgrunnetil og ikke bruttoutgifter som i KPI. I praksis måles konsumentenes nettoutgifter til forsikring som forsikringsselskapenes premieinntekter fra husholdningssektoren fratrukket erstatningsutbetalingene.

Selv om vare- og tjenesteutvalget i HKPI er svært likt, vil indeksen i perioden mellom basismånedene i KPI (juli) og i HKPI (desember) bygge på noe ulikt produktgrunnlag. Dette har sammenheng med at nye varer inkluderes i august i KPI, men først i januar året etter i HKPI. I den grad prisutviklingen for nye varer skiller seg vesentlig fra de «gamle» varene, kan dette bidra til ulik samlet prisutvikling i HKPI og KPI. Forskjeller i prisnivået mellom basismånedene for varer med store prisbevegelser, kan også ha en betydning.

HKPI for Norge steg med 0,7 prosent fra 2006 til 2007 mot 2,5 prosent året før. Forløpet gjennom 2007 var i stor grad sammenfallende med KPI. De harmoniserte konsumprisindeksene for EU og euro-området økte fra 2006 til 2007 med henholdsvis 2,3 og 2,1 prosent.

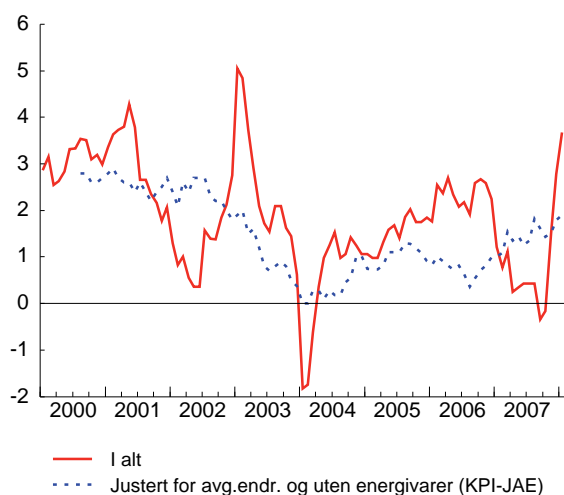
Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). Prosentvis vekst fra samme periode året før

	2006	2007	jan.08
Norge	2,5	0,7	2,9*
EU	2,2	2,3*	
Euro-området	2,2	2,1*	

*Foreløpige tall

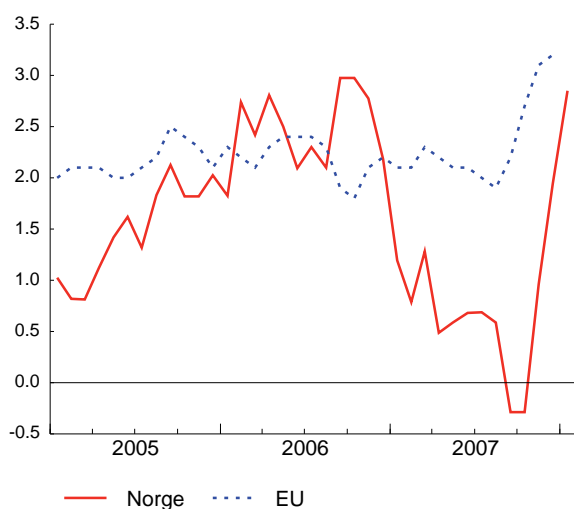
Utviklingen i energiprisene har bidratt til et annet forløp for 12-månedersveksten i KPI enn for inflasjonen målt ved KPI-JAE. Relativt høye elektrisitetspriser sommeren og høsten 2006, men med et markert fall fra september 2006 til august 2007, bidro til at 12-månedersveksten i KPI falt fra 2,7 prosent i oktober 2006, til -0,3 prosent i september 2007. Fra september og ut året tiltok prisveksten, noe som først og fremst skyldtes en markert økning i elektrisitetsprisene. Fra august til desember 2007 økte elektrisitetsprisene med vel 58 prosent og KPI-veksten var da kommet opp i

Figur 8.2. **Konsumprisindeksen (KPI). Prosentvis endring fra samme måned året før**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.3. **Harmonisert konsumprisindeks. Prosentvis endring fra samme måned året før**

Kilde: Eurostat.

2,8 prosent. Fra desember 2007 til januar 2008 steg elektrisitetsprisene ytterligere med 2,1 prosent og var medvirkende til at 12-månedersveksten i KPI da kom opp i 3,7 prosent.

Bensinprisene steg markant gjennom første halvår av 2007, for deretter å falle i august, september og oktober. Prisene steg deretter kraftig i november, trolig som følge av svært høye oljepriser. Bensinprisene var i november og desember i gjennomsnitt 12,3 og 11,0 prosent høyere enn tilsvarende måned i 2006. Prisene på bensin steg med 2,5 prosent fra 2006 til 2007. Prisene på fyringsolje hadde tilnærmet samme forløp gjennom 2007.

Boks 8.5. **Justerte konsumprisindekser**

Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten: konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt i mars 2001. Forskriften sier at det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent, men det skal i utgangspunktet ikke tas hensyn til direkte effekter på konsumprisene som skyldes endringer i rentenivået, skatter, avgifter og særskilte midlertidige forstyrrelser. Endringer i energiprisene er ofte av en slik karakter at de kan oppfattes som midlertidige forstyrrelser.

Med direkte virkninger av avgiftsendringer, menes endringer i avgifter som legges direkte på konsumvarer og tjenester, i motsetning til skatte- og avgiftsendringer, som først virker gjennom prisene på innsatsfaktorer og siden blir veltet over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester.

KPI-JA og KPI-JAE justeres for reelle endringer i såkalte varetilknyttede avgifter. Dette omfatter merverdiavgiften og de fleste stykkavgifter, dvs. avgifter som er fastsatt som et beløp per enhet. Målt som forbruksandeler har rundt 69 prosent av vare- og tjenesteutvalget i KPI en positiv momsats, mens om lag 21 prosent blir renset for reelle endringer i stykkavgifter. I praksis justeres prisen ved at den aktuelle avgiften i utgangspunktet trekkes ut og fjorårets avgift legges til. Stykkavgiften må videre justeres i takt med prisstigningen, for at den reelt sett skal være uendret. Dersom den faktiske avgiftsendringen er høyere enn prisstigningen, trekkes den justerte serien ned og vice versa.

KPI-JE er en indikator der energivarene i KPI blir holdt utenfor beregningene, slik at vektene til alle andre varegrupper øker proporsjonalt. Energivarene, først og fremst representert ved elektrisitet og drivstoff, utgjør om lag 8 prosent av vektgrunnlaget i KPI. Ved å sammenligne utviklingen i KPI og KPI-JE får man et klart bilde på betydningen av utviklingen i energiprisene for KPI.

Avgiftsendringene i 2007 omfattet først og fremst en økning i merverdiavgiften på matvarer fra 13 til 14 prosent, samt en omlegging av bilavgiftene. Det ble innført et nytt system for beregning av engangsavgiften for biler, slik at særlig bensindrevne biler med høyt CO₂-utslipp ble belastet med økte avgifter. I tillegg var det en generell justering av volumavgiftene på 1,8 prosent i januar 2007. Forutsatt fullt gjennomslag i konsumprisene, har de reelle avgiftsendringene bidratt til å øke KPI med 0,3 prosentpoeng fra 2006 til 2007.

Boks 8.6. **Elektrisitet i KPI – kraftpriser og ulike kontrakter**

I konsumprisindeksen (KPI) omfatter prismålingene av elektrisitet både kraftpris og nettleie for husholdninger. Kraftprisene måles månedlig, mens nettleiene måles ved endring. Kraftprisene hentes fra Konkurransetilsynets kraftprisoversikt og alle ukene som inngår i aktuell måned benyttes i prismålingen. Noen leverandører krever et fastbeløp årlig, i tillegg til det variable leddet som er knyttet til forbruket. I beregningene i KPI tas det utgangspunkt i et gjennomsnittlig årlig forbruk blant husholdningene på 18 000 kWh.

Elektrisitetsundersøkelsen er vesentlig utvidet fra og med august 2007 og omfatter nå i tillegg til standard variabel kraftpris også prismålinger av fastprisavtaler og markeds-kraft. Fra 2006 til 2007 falt elektrisitetsprisene inkludert nettleie med 21,5 prosent. En analyse av omleggingen, viser at en videreføring av det gamle opplegget kun basert på standard variabel kraftpris ville på årsbasis gitt om lag samme prisfall fra 2006 til 2007.

Standard variabel kraftpris bygger på en standard avtale mellom kraftleverandør og kunde. Prisen på denne kontraktstypen fastsettes på grunnlag av kraftleverandørens forventinger. Dette er den vanligste kraftprisavtalen i husholdningssektoren, men har hatt en klar fallende andel de siste årene. Kontraktstypen var klart dominerende frem til vinteren 2002-2003, med en andel på mellom 80 og 90 prosent. Andelen var redusert til omlag 50 prosent i første halvdel av 2007. Fordelingen mellom kontraktstypene, slik de inngår i KPI, baseres på informasjon fra SSBs årlige og kvartalsvise elektrisitetsstatistikk. Et gjennomsnitt av kvartalsdata fra totalt fire kvartal gir andelen som benyttes i aggregeringen til den totale indeksen for kraftpriser samlet. Fordelingen mellom kontraktstypene oppdateres hvert år.

En fastpriskontrakt er en avtale om levering av elektrisitet til en fast pris over en gitt periode, for eksempel ett eller tre år. I perioden avtalen gjelder for, kan husholdningen ikke skifte leverandør. På den annen side er leverandøren forpliktet til å levere elektrisitet til den avtalte prisen. I tillegg til kWh-prisen, krever noen leverandører også et årlig fastbeløp.

Markedskraftpris er en avtale om at prisen følger markedsprisen som fastsettes på kraftbørsen Nord Pool. I tillegg til referanseprisen må husholdningen betale et påslag. Denne kontraktstypen har vist en klar økning hos norske husholdninger de siste årene.

Informasjon om nettleie mottas fra Norges vassdrag- og energidirektorat (NVE). I likhet med standard variabel kraft, tilkommer oftest et fast beløp sammen med det variable leddet. Nettleieberegningene følger ellers samme prinsipper som målingene av kraftprisene.

Boks 8.7. **Indeks for varer og tjenester etter leveringssektor**

Formålsskategoriseringen COICOP er hovedgrupperingen brukt i konsumprisindeksen (KPI). Andre måter å gruppere representantvarene i KPI på kan gi økt informasjon om prisutviklingen, og gi en indikasjon på bakenforliggende årsaker. Det foretas derfor en gruppering av representantvarene etter leveringssektor. Inndelingen består av seks leveringssektorer. Ved beregning av indekser etter leveringssektor inngår representantvarene med samme vekt som ved beregningen av COICOP indeksene.

Normalt vil prisutviklingen for en varegruppe ikke kunne forklares som resultat av en enkelt årsaksfaktor, men må antas å bli bestemt ved et innbyrdes samspill mellom sektorene i økonomien. Dette tilsier en viss forsiktighet ved tolking av indeksene. De er ikke ment å erstatte analyser som mer direkte tar utgangspunkt i produksjons- og importsektorene.

En annen viktig begrensning ved disse indeksene er at prismaterialet som ligger til grunn for KPI er utsalgspris fra detaljist – ikke produsent- eller importpriser. I tolkingen av indeksseriene gruppert etter leveringssektor, må en derfor ta i betraktning at avanse i varehandelen inngår som en del av prisgrunnlaget for disse beregningene.

Grupperingen av representantvarene etter leveringssektor er i betydelig grad basert på skjønn. Enkelte varer kunne – kanskje med like stor rett – vært plassert i andre grupper. Et område hvor det generelt kan være vanskelig å trekke skarpe skillelinjer er mellom norskproduserte og importerte varer. For eksempel betraktes grønnsaker som jordbruksvarer, selv om det gjennom året også er import av disse varene.

Når det tas inn nye representantvarer i KPI, benyttes i mange tilfeller bransjeinformasjon ved tildeling av leveringssektor. Sektorene og samspillet mellom sektorene i økonomien kan endre seg over tid og i takt med slike endringer skjer det også omgrupperinger av representantvarene. Dette har kanskje i særlig grad gjort seg gjeldende i sektorene norskproduserte og importerte varer. I takt med økt import og økt globalisering, har det skjedd gradvise omgrupperinger av representantvarer fra norskproduserte varer til importerte varer, for eksempel innen klær. Ved vektrevisjonen i august 2006 ble det foretatt en større gjennomgang av de ulike grupperingene, der blant annet importerte konsumvarer fikk økt vekt.